

källn

2/2016

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

TEMA

HISTORIA

Henrik Meinander
och Max Engman
om vår svenska historia

Guldkorn ur arkivet

Misslyckade
diplomater

2 Historiker tar sig an Finlands svenska arv

- 1 Finland – svenskt forever
- 2 Historiker tar sig an Finlands svenska arv
- 7 Misslyckade diplomater avslöjar outtalade regler
- 10 Regnbågsprojekt dokumenterar undangömd historia
- 12 Andras historier
- 13 Insamling om hornseptetter i Svenskfinland
- 14 Tryckfrihetens förkämpe trodde på pennornas tävlan
- 16 Gårdfarihandlare och marknadsförsäljare

14 Tryckfrihetens förkämpe trodde på pennornas tävlan

- 19 I alla väder. Berättelser om väder och väderiakttagelser
- 23 Återbruk!
- 24 "Jag blir en trevligare människa när jag sjunger i kör!". Om körsångens betydelse
- 28 "Nog har ni fått det fint här!". SLS kundtjänst i nya lokaler i Vasa
- 30 Guldkorn ur arkivet
- 31 Aktuellt från SLS
- 33 Lars Huldén 1926–2016
- 34 Utgivning
- 38 SLS föredragsserie våren 2017

KÄLLAN. Svenska litteratursällskapet informerar 2/2016 (23:e årgången). Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, PB 158, 00171 Helsingfors www.sls.fi tfn 09 618 777 e-post: info@sls.fi

Ansvarig utgivare: Marika Mäklin **Redaktörer:** Ida-Lotta Lind, Hedvig Rask, Hanna Riska, Jenny Sandström
Övriga redaktionsmedlemmar: Liisa Hakamies-Blomqvist, Kristina Linnovaara, Christer Kuvaja, Jonas Lång
Layout: Antti Pokela **Fotograf** (när inte annat anges): Janne Rentola. Arkivbilder ur egna samlingar
Tryck: Lönnberg, Helsingfors 2016 ISSN-L 1237-8356 ISSN 1237-8356 (print) ISSN 2242-6787 (online)

Omslag: Fotografier från 1950- och 1960-talen. Foto: Berit Neumann-Lund, 1970

Finland – svenskt forever

I Svenska litteratursällskapets verksamhet har historien en stor roll, och med tanke på hur sällskapets syfte är formulerat är det här ingenting det finns skäl att ändra på. Historien och historieforskningen är starkt närvarande inom sällskapets olika verksamhetssektorer och i historiska nämnden möts regelbundet ett dussin historiker för att ta ställning till stipendieansökningar, planera seminarier för till exempel doktorander i historia eller historielärare samt – och inte minst – bidra till att upprätthålla Svenska litteratursällskapet som ett lärt samfund av rang.

I detta nummer av *Källan* uppmärksammas bland annat ett stort och långvarigt forskningsprojekt i och med att slutprodukten *Finlands svenska historia* nu föreligger i fyra band. Svenska kulturfonden har stått som huvudfinansiär, och det väckte i tiden viss munterhet att en del av de medel som Kulturfondens framtidsprojekt disponerade användes för att belysa det svenska inslaget i Finlands historia. Men vid närmare eftertanke var det helt rimligt. Med Tage Danielsens träffsäkra formulering bör ju de som vägrar att se bakåt och inte vågar se framåt se upp.

I *Finlands svenska historia* granskas det svenska i Finlands historia ur ett långt tidsperspektiv och med en generös definition av vad som är svenskt. Det svenska har tagit sig olika uttryck under olika epoker. Men ser vi också en svensk framtid i en situation där

Nils Erik Villstrand är professor i nordisk historia vid Åbo Akademi. Foto: Mikael Nybacka.

» Oberoende av vilket språk vi väljer att använda i Finland är vårt sätt att tänka och vår uppfattning om det goda samhället i hög grad svenska storheter.»

storskaligheten är ledstjärna i olika förvaltningsreformer och där det finlandssvenska medielandskapet är inne i en snabb och genomgripande metamorfos? De upprätthållande strukturerna faller ihop ungefär som Kvarnbron i Åbo och med en regering som i sitt vidlyftiga reformarbete väljer att aktivt blunda med bägge ögonen för den språkliga dimensionen är situationen bekymmersam. Europarådets färskva uppmaning till Finland att slå vakt om svenskan som det ena av landets två nationalspråk är befogad.

Historien kan bidra till att skingra den rådande dysterheten kring en svensk framtid i Finland. De svenska varpträdarna i väven Finland står för någonting större än det som bildas av dem som talar svenska i landet. Oberoende av vilket språk vi väljer att använda i Finland är vårt sätt att tänka och vår uppfattning om det goda samhället i hög grad svenska storheter. Svenskt kommer Finland alltså alltid att vara så länge det överhuvudtaget finns. ■

NILS ERIK VILLSTRAND

TEMA HISTORIA

Historiker tar sig an Finlands svenska arv

I september gav SLS ut de två avslutande delarna i serien Finlands svenska historia, Språkfrågan och Nationalstaten. I den tredje delen riktar Max Engman in sig på språken svenska, finska och ryska, och deras ställning i storfurstendömet. Henrik Meinander skildrar i den sista delen hur svensk kultur och identitet vuxit fram i det självständiga Finland, från 1920-talet fram till i dag. Här möts författarna och diskuterar begreppet finlandssvensk, utbildningens betydelse och hur geopolitiken påverkar svenskan i Finland.

TEXT OCH FOTO: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

Foto: Åbo museicentral/Mikko Kynnäräinen

ATT SAMMANFATTA årtal av forskning mellan två pärmor visade sig vara en tilltalande, men också utmanande uppgift.

– Svårast var nog att konceptualisera svenskheten, att definiera och hålla isär de olika begrepp jag jobbade med, säger Max Engman.

– Det är nog speciellt svårt i ”din” del, 1800-talet, fyller Henrik Meinander i. Hans bok tar vid där Engmans slutar, år 1922.

– Man måste hela tiden specificera vad man menar med det svenska eller det finska, det är lättare att göra senare när man har definierat befolkningen som en sorts konstruktion.

”Finlandssvensk” en ny konstruktion

Hela titeln för Engmans bok lyder *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*, medan Meinanders bok heter *Nationalstaten. Finlands svenskhet 1922–2015*. Bägge påpekar i sina verk att termen finlandssvenskhet, så som vi använder den i dag, är mycket nyare än de flesta inser.

– Det är ju inte som om det hade funnits ett begrepp som finlandssvenskar på medeltiden, säger Engman.

I nationalismforskningen talar man om föreställda gemenskaper, det vill säga skapandet av ett ”vi” av personer som aldrig haft personlig kontakt med varandra. Under de första decennierna efter 1809 är det enligt Engman inte särskilt meningsfullt att tala om de svenskspråkiga, eller ”finlandssvenskarna”, som en enhetlig grupp eftersom de var splittrade av flera djupgående klyftor.

Regionalt tillhörde en del svenskspråkiga den botteniska och andra den baltiska regionen, vilket syntes både i hur man identifierade sig och hur livsvalen såg ut. Fler österbottningar emigrerade till Nordamerika, medan livet för de svenskspråkiga i söder allt mer kom att definieras av urbaniseringen, i riktning mot både Helsingfors och Petersburg.

Max Engman och Henrik Meinander gläder sig över att bokserien om det svenska i Finland är i hamn.

– Finlandssvenskar har varit bra på det som [sociologen Erik] Allardt kallar intresseaggregering, att få de här ganska disparata grupperna att samspela, säger Engman.

– Där är det finskspråkiga Sverige ett motsatt exempel, säger Meinander. Tornedalsfinnarna och sverigefinnarna har inte lyckats göra gemensam sak.

Mannerheim ville inte kalla sig finlandssvensk

Själva begreppet ”finlandssvensk” lanserades år 1912 och debatterades ivrigt i bland annat *Studentbladet*, där man redan tidigare diskuterat huruvida man i stället för ”finnar” borde börja tala om ”finländare”. Den första som konsekvent använde termerna ”finlandssvensk” respektive ”rikssvensk” var antagligen Eirik Hornborg i broschyren *Svensk nationalitet i Finland* år 1914.

– Men ordet finlandssvensk slår igenom först efter andra världskriget. Många eliter känner sig obekväma med det. Det är inte bara Sibelius och Mannerheim som undviker det, det känns alltför nationalistiskt, illojalt, säger Meinander.

– Och för smått för en del också, flickar Engman in.

Utbildningen och svenskspråkiga medier hörnstenar

I dag skiljer sig finlandssvenskarna från många andra minoriteter, och orsakerna står ofta att finna i historien. Erik Allardt har påpekat att ett karakteristiskt drag för finlandssvenskarna är att de behärskar det egna språket, vilket inte är självklart för alla minoriteter. Enligt Engman kan till exempel bara cirka femton procent av baskerna i Spanien tala baskiska.

Bakgrunden till att så många finlandssvenskar behärskar svenska är att finlandssvenskarna kan gå i skola och få sin utbildning på sitt modersmål – vilket inte är fallet för många andra minoriteter. Än en gång finns förklaringen i historien.

– Utbildningsväsendet är en viktig hörnsten. Det räddade svenskheten i Finland över den period som jag i min bok beskriver som den svåraste, tiden efter andra världskriget och 1960- och 70-talen. De svenskspråkiga skolorna kunde rädda många tvåspråkiga barns svenskhet, och så är det än i dag, säger Meinander.

– Mycket av energin i de tidigare språkstriderna gick åt till att satsa på undervisning. Det vann ju alla på, också de finskspråkiga när skolsystemet byggdes ut. För att göra finskan till ett kulturspråk behövdes ett skolsystem som producerade tjänstemän, intellektuella och lärare, säger Engman.

» Utbildningsväsendet är en viktig hörnsten. Det räddade svenskheten i Finland över tiden efter andra världskriget och 1960- och 70-talen. De svenskspråkiga skolorna kunde rädda många tvåspråkiga barns svenskhet, och så är det än i dag”.

– Det var framför allt fråga om läroverken, inte folkskolan, utan universitetsförberedande utbildning, förtydligar Meinander.

En annan viktig faktor som bidragit till den finlandssvenska minoritetens relativt starka ställning är enligt Meinander och Engman lagstiftningen, att de språkliga rättigheterna tryggas i grundlagen.

Båda framhåller också vikten av svenskspråkiga medier.

– Man kan bara tänka sig hur det skulle ha sett ut utan dem, de har utan vidare spelat en stor roll. För minoriteter är det alltid viktigt att synas, att göra sig nödvändiga, säger Engman.

Meinander anser att Yles svenskspråkiga tv-utbud ofta varit det effektivaste sättet att nå ut till den finskspråkiga befolkningen. Utbudet på svenska, påpekar han i boken, är något som sällan poängterats, men som har gagnat svenskheten i Finland avsevärt.

” Ryssland påverkade till exempel indirekt att huvudstaden förflyttades till Helsingfors och handeln flyttades österut. Det är frågor som inte direkt var språkfrågor, men ändå påverkade språket.”

”Att skriva denna bok var en av de mest tilltalande uppgifter jag haft, men kanske också den svåraste”, skriver Max Engman i förordet till *Språkfrågan*. Boken tilldelades Stora fackbokspriset 2016 i Sverige.

Geopolitiken har styrt och fortsätter styra

Vad är då det nya historikerna kommer fram till i sina respektive böcker? Ett nytt angreppssätt är enligt dem att beakta hur geopolitiken genom historien direkt och indirekt har påverkat svenskans ställning i Finland. Engman tar också med Ryssland på ett annorlunda sätt.

– Ryssland påverkade till exempel indirekt att huvudstaden förflyttades till Helsingfors och handeln flyttades österut. Det är frågor som inte direkt var språkfrågor, men ändå påverkade språket, säger Engman.

– Jag framhäver hur viktig lagstiftningen och demografin är. Men det som i sista hand styr det

svenska i Finland är geopolitiken, till exempel att vi inte ockuperades, att vi blev EU-medlemmar, säger Meinander.

Han skriver att EU-medlemskapet innebar att den nordiska dimensionens betydelse i det internationella samarbetet minskade och därmed också finländarnas aktiva bruk av svenska.

– Så såg det ut på kort sikt. Forskningen har visat att man inom affärslivet och vetenskapen ofta inte orkar försöka förstå vad danskarna säger eller hur finnarna talar svenska och i stället väljer engelska. Men det har också visat sig att vill man klara sig i de här sammanhangen, med small talk och så vidare, så lär sig folk förr eller senare skandinaviska. Nu när Ryssland igen är besvärligt och EU hotar att spjälkas itu, blir den nordiska dimensionen allt viktigare och man medger igen att man kan ha nytta av relationer till Sverige. ■

Kira Schroeder är producent och redaktör på Outhouse Media.

De två första delarna av Finlands svenska historia, *Sveriges Österland* och *Riksdelen*, löper från forntid fram till 1812. *Språkfrågan* och *Nationalstaten* avslutar serien.

Misslyckade diplomater avslöjar uttalade regler

Diplomaters felsteg intresserar historikern Sophie Holm när hon undersöker hur diplomatin på 1700-talet fungerade i praktiken. Scenen är Stockholm och 1746–47 års riksdag, aktörerna är utländska sändebud och svenska politiker och myndigheter.

TEXT: NINA EDGREN-HENRICHSON

NÄR DE SVENSKA ständerna samlas till riksdag i Stockholm 1746 pågår österrikiska tronföljdskriget i Europa och Sverige har nyligen slutit fred med Ryssland efter hattarnas krig, ”lilla ofreden”. Alliansförhandlingar står på den utrikespolitiska agendan. Sverige är en eftertraktad bundsförvant för Frankrike och Preussen på den ena sidan och Ryssland och Österrike stödda av Storbritannien på den andra.

Förhandlingar förs mellan representanter för den svenska kronan och diplomater från de andra länderna. Men hur gick förhandlingarna och diplomatin till i praktiken? Vad kunde och fick diplomaterna göra, vad gjorde de, vilka träffade de, hur förhöll de sig till varandra och hur agerade de med de svenska myndigheterna? De här frågorna ställer Sophie Holm i sin kommande doktorsavhandling.

Detaljerna talar

Sophie Holm undersöker hur diplomatin fungerade genom att studera diplo-

maternas officiella rapporter till sina hemländer, rapporter som förvaras i de nationella arkiven. För hennes del har det betytt arkivstudier i Paris, London, Köpenhamn, Berlin och Stockholm.

Där tidigare forskare studerat de diplomatiska rapporterna för att utläsa storpolitiska händelseförlopp fokuserar Sophie Holm på detaljer som hjälper henne att förstå diplomatins mekanismer och hur denna storpolitik skapades av konkreta aktörer.

– Diplomaterna skriver mycket om varandra i rapporterna och kommenterar hur andra har betett sig. De mest intressanta diplomaterna är det brittiska sändebudet Guy Dickens och den ryska ambassadören Johann Albrecht von Korff. Båda ansågs av många ha misslyckats totalt i sitt uppdrag, säger Holm.

Liten incident slutar i diplomatiskt dödläge

Det brittiska sändebudet Guy Dickens hamnade på kollisionkurs med de svenska myndigheterna efter en hän-

» Diplomaterna skriver mycket om varandra i rapporterna och kommenterar hur andra har betett sig.»

» Det brittiska sändebudet Guy Dickens personal hade råkat i gräl med brandvakten och det eskalerade till ett slagsmål.»

delse som inte alls handlade om diplomati. Hans personal hade råkat i gräl med brandvakten – ett slags ordningsvakt – på gatan och det eskalerade till ett slagsmål. Dickens själv blev inblandad när brandvakten försökte bryta sig in i hans hus.

– Han såg det som en kränkning mot sin diplomatiska immunitet. Han försökte få upprättelse och skickade in

skrivelser till myndigheterna i Stockholm. Konflikten pågick i ett halvt år.

Sedan inträffade den så kallade Springeraffären som fick allt att spåra ut. Christoffer Springer var en omstridd, politiskt aktiv köpman i Stockholm, som bland annat var agent för de brittiska och ryska sändebuden under 1746–47 års riksdag. År 1747 satt han häktad misstänkt för brott mot

”rikets säkerhet och regeringssätt”, men han rymde från häktet och flydde till det brittiska sändebudets hus.

– Antagligen gjorde han det i hopp om politisk asyl eller hjälp att fly landet. Dickens såg sig ändå tvungen att utlämna Springer efter att hans hus hade omringats av 400 soldater. Han ansåg att hans diplomatiska immunitet hade blivit kränkt igen och en ny konflikt blossade upp. Det hela slutade med att de diplomatiska relationerna mellan Sverige och Storbritannien bröts för 16 år.

– Forskningen har inte sett Springeraffären så mycket som en diplomatisk konflikt utan har mer varit intresserad av Springers roll i den svenska historie-skrivningen. Man har kanske inte heller beaktat hur inflammerat förhållandet mellan Dickens och de svenska myndigheterna redan var från förut.

Etiketsbrott och kulturkrock

Den ryske ambassadören Johann Albrecht von Korff bröt också mot regelverk, både uttalade och osynliga.

– Han begärde audiens direkt hos kungen när han borde ha gått via kanslikollegium och i strid med etiketten höll han egna tal, till exempel när han överlämnade ett handbrev från kejsarinnan Elisabet till kungen. Och också han skickade in klagomål, bland annat över att han blivit kritiserad.

Sophie Holm berättar att von Korff, enligt personer som var på plats under audienserna, urskuldade sig med att det svenska statsskicket var så annorlunda jämfört med det ryska. Sverige var under frihetstiden, den tid som Holm undersöker, nästan så långt man kunde komma från absolut monarki. Ryssland däremot hade en nära nog enväldig monark.

– En tes är att von Korff försökte anpassa sin diplomati efter det som

han trodde förväntades i det svenska ständerväldet, men misslyckades. Det kan också hända att hans största fel egentligen var att han stödde den anti-franska politiken, som förlorade internt i Sverige. Det gjorde det lätt att också kritisera hans agerande.

Den osynliga gränsen

Gemensamt för Dickens och von Korff är att de gick ut i offentligheten med skrifter där de presenterade sina versioner av de konflikter som hade uppstått med de svenska myndigheterna.

– Dickens gick över en osynlig gräns när han började sprida sin version och sina klagomål över hur han hade blivit kränkt till utländsk press. Det var den sista droppen.

von Korff spred egna skrifter under hela den tid han var i Stockholm.

– När von Korff lämnade in en skrivelse och klagade över någonting lät han samtidigt sprida det på stan, på samma sätt som man spred politiska pamfletter på den tiden. Eller om han hade haft en audiens och hållit ett tal så lät han sprida talet. Det här irriterade den svenska regeringen enormt.

– Det är här vi ser diplomatins mekanismer. Jag är intresserad av vad som är acceptabelt beteende för en diplomat och det kommer fram när någon går över gränsen för det som accepteras, säger Sophie Holm. ■

Nina Edgren-Henrichson är projektchef vid SLS forskningssektor.

Artikeln är en förkortad version av bloggtexten *Månadens forskare* från september 2016. Läs den längre versionen och andra Månadens forskarpresentationer på www.sls.fi/blogg.

Sophie Holm är doktorand i historia vid Helsingfors universitet och har varit anställd som forskare vid Historiska nämnden vid SLS i fyra år. Hon är på slutrakan med sin avhandling och hoppas kunna lämna in den till förhandsgranskning under 2017.

REGNBÅGSPROJEKT DOKUMENTERAR UNDANGÖMD HISTORIA

Svenska litteratursällskapet samlar i samarbete med projektet Finland 100 år – i regnbågens färger för första gången in material om finlandssvenska sexuella och könsminoriteters historia. ”Vi vill lyfta fram HBTIQ-berättelser som en del av den allmänna berättelsen om Finland och inte som kuriosas”, säger projektets koordinatör Rita Paqvalén.*

TEXT OCH BILD: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

FRÅN VÅR SIDA kom projektet som på beställning, efter som HBTIQ-relaterat material inte hittas lätt i våra samlingar, säger arkivarie Susanne Österlund-Pöttsch, som tillsammans med förste arkivarie Maria Miinalainen koordinerar projektet för SLS del. Arkivet deltar bland annat genom ett frågeformulär där finlandssvenska sexuella och könsminoriteter (HBTIQ-personer) kan dela med sig av sina minnen.

– SLS arkivarier har fått syn på svar som relaterar till HBTIQ-temat i andra insamlingar. Det är ett drömscenario – att man genom arbetet med insamlingen upptäcker sådant i arkivet som tidigare passerat obemärkt. Genom att bryta tystnaden och lära sig läsa mellan raderna breddas basen, säger Rita Paqvalén.

Österlund-Pöttsch håller med.

– Att det kan vara svårt att hitta HBTIQ-material i arkivet betyder inte att det inte finns, men kanske att det inte finns sökvägar dit. Nu kan vi arkivarier skapa nya sökvägar som gör det lättare för våra kunder att hitta även i det äldre materialet.

Glömda minnen kommer fram

Det gäller att lära sig att få syn på tidigare glömda minoriteters upplevelser. Också HBTIQ-personer själva kan ha svårt att identifiera hurdana upplevelser som kan vara betydelsefulla när man skriver Finlands historia.

– Många tror att bara högtidligt material passar i ett arkiv. Men för arkiv med traditionsmaterial är också det ultravardagliga viktigt, säger Österlund-Pöttsch.

– Kodnamn man använt för sådant som inte fick sägas högt och hemliga

mötesplatser är förgängliga om de inte dokumenteras. Kännedomen om dem kan försvinna på ett par generationer, förklarar hon.

Paqvalén vet att det kan vara svårt att få syn på sådant som tidigare har förtryckts. Hon berättar om en paneldiskussion som projektgruppen höll i Raseborg. En deltagare kunde inte komma på en enda plats i sin hemkommun där han kunnat ventilera HBTIQ-frågor i sin ungdom.

– Det kanske stämmer. Men det kan också hända att det finns saker vi glömt, den där läraren vi identifierade oss med, de där 3–4 böckerna vi bläddrade i på biblioteket ...

Paqvalén betonar att det också är viktigt att synliggöra upplevelser av exkludering.

– Tystnaden kring de här frågorna på 80–90-talen kanske såg annorlunda ut än den på 70-talet, funderar hon.

Egna och andras upplevelser

SLS frågelistan är utformad så att man inte behöver berätta om sig själv, man kan också berätta till exempel släkthistorier, säger Österlund-Pöttsch.

I Paqvaléns egen släkt fanns ett kvinnopar som ordnade en årligen återkommande barnfest.

– Min mammas alla kusiner var inbjudna, men en del fick inte komma.

* HBTIQ = homosexuella, bisexuella, transkönade, interkönade och queera

Alla visste vad det handlade om, det manifesterades i vem som fick gå. Det är hemskt viktiga saker att få syn på.

Verbalisera finlandssvenska HBTIQ-upplevelser

Paqvalén vill ta reda på hur man sätter ord på specifikt finlandssvenska HBTIQ-erfarenheter. Själv kopplade hon aldrig ihop finlandssvenskhet och homosexualitet när hon själv kom ut.

– I slutet av 90-talet fanns inte det finlandssvenska HBTIQ-rummet för mig, jag hade bara finska, engelska och rikssvenska begrepp och HBTIQ-sammanhang. Det är en sak att vara homosexuell i en heterosexuell finlandssvensk gemenskap och en annan sak att ha en community där vi delar erfarenheter och språk. Människor har flyttat till Sverige för att kunna leva som hela personer, säger Paqvalén. ■

Kira Schroeder är producent och redaktör på Outhouse Media.

FINLAND 100 ÅR I REGNBÅGENS FÄRGER

Ett kultur-, konst- och informationsprojekt vars syfte är att synliggöra sexuella och könsminoriteters (HBTIQ) historia som en del av det självständiga Finlands historia och lyfta fram aktuella konst- och kulturproduktioner med queert perspektiv.

Projektet koordineras av Kultur för alla och Seta, och samarbetspartners är bl.a. Svenska litteratursällskapet i Finland, Finska litteratursällskapet SKS, Arbetarkivet, Yles levande arkiv, Finlands Nationalteater och Finlands Nationalgalleri.

SLS frågelista om finlandssvenska HBTIQ-erfarenheter kan besvaras fram till 1.7.2017 på adressen www.sls.fi/hbtiq. Samtidigt samlar SLS arkiv in olika person-, släkt-, och kulturhistoriska dokument om hbtqi-personers liv förr och nu. Se närmare: www.sls.fi/sv/projekt/insamling-av-hbtiq-historia

På projektets webbplats suomi100-sateenkaarenvareissa.fi finns information bland annat om aktuella kulturevenemang med HBTIQ-tema, länkar till de olika arkiv som är med i projektet, en blogg och mycket annat kring temat.

” Kodnamn man använt för sådant som inte fick sägas högt och hemliga mötesplatser är förgängliga om de inte dokumenteras.”

Rita Paqvalén och Susanne Österlund-Pötzsch vid Medborgarplatsen i Helsingfors, där den stora demonstrationen för en jämlik äktenskapslag arrangerades för några år sedan. I bakgrunden syns riksdagshuset där man demonstrerat bl.a. för lagen om registrerat partnerskap och kvinnors rätt till fertilitetsbehandlingar.

Andras historier

Hur många har inte hört frågan om vad man har för nytta av historia eller vad man egentligen gör med historia? Historien skapar identiteter och berättar vem vi är, varifrån vi vill komma eller vem vi vill vara.

Alla har någon historia, och historien är alltid någons. Oavsett vems historia vi talar om är historien enbart ett titthål eller prisma genom vilket vi betraktar det förflutna.

På samma sätt som verkligheten, här och nu, saknar början och slut och den förgångna verkligheten upphör endast där nuet tar vid, varje stund och i oändlighet, tillhör det förflutna alla och ingen. Historien, däremot, är en berättelse med en början och ett slut, med huvudpersoner, subjektiva utgångspunkter och förutfattade meningar. Det är inte någon objektiv sanning. Historikern och dess beställare väljer vad och vem som skall lyftas fram ur det oändliga förflutna, om det så gäller den heterosexuella vita mannen, de ekonomiska strukturerna, de sociala konflikterna, eller konstens betydelse för uppkomsten av en bildad opinion.

Den som skriver historien påverkar också betraktandet av det förflutna, formen och storleken på titthålet.

Det är inget under att historieskrivningen så ofta blivit föremål för maktkamper. I äldre tider, från Voltaires dagar då rikshistoriograf var ett viktigt ämbete fram till Ernest Lavisse och 1900-talets ideologiskt färgade läro-

Charlotta Wolff är docent i Europas historia vid Helsingfors universitet och forskare vid Finlands Akademi 2013–2018. Foto: Jouko Nurmiainen.

böcker, var historien den politiska, moraliska och samhällsbyggande genren *par excellence* som skapade föreställda gemenskaper. Historien erbjuder kollektiva identifieringsobjekt, om det så handlar om nationens framväxt, släkthistoria, lokalhistoria eller marginella kulturer. Därför har också det nationella perspektivet på historieskrivning hållit i sig, och därför säljer storverk om det självständiga Finlands historia fortfarande.

Liksom andra författare skriver historikern för en publik, och den tilltänkta publiken definierar hur vi skriver historia. Utan läsare blir historieskrivningens betydelse begränsad. Förhållandet till läsarna medför en paradox för historikern, vars uppgift

» *Alla har någon historia, och historien är alltid någons.»*

är att producera ny kunskap om det förflutna samtidigt som berättelsen skall tilltala läsarna, med beaktande av deras identitetsbehov och förväntningshorisont.

Vad gör man då om historien inte känns relevant? Om den i stället för att skapa gemenskap upplevs som utestängande? Den som en gång varit främling i ett land eller hört till en minoritet, har oftast rört vid denna tanke. Nationen är en identitetsmässig slump, en gräns. Ur ett sådant perspektiv är nationalstaten som ram för historien rätt så ointressant.

Ju större vår medvetenhet om historieskrivningens begränsningar är, desto bättre lär vi oss använda den för att nyansera vår bild av verkligheten. I dag präglas verkligheten av globalitet, rörlighet och individualism. Den generation av historiker som utbildats sedan 1900-talets slut har i princip alla möjligheter att förstå kosmopolitiska identiteter, subjektivitet och gränsöverskridande historier.

Ju mera vi vet om det förflutna, desto mindre behöver vi identifiera oss med det, och desto mer kan vi intressera oss för också andra historier och andras historier. Också deras, som menar att de inte har någon historia av betydelse. ■

CHARLOTTA WOLFF

Insamling om hornseptetter i Svenskfinland

Hornseptetten är en finsk uppfinning som inte i den formen förekommer någon annanstans i världen. Den klassiska hornseptett-sättningen består av Eb-kornett, 1:a Bb-kornett, 2:a Bb-kornett, Althorn (Eb), tenorhorn (Bb), barytonhorn (Bb) och Eb-tuba. En septett kan även hålla sig med trumslagare och dirigent och benämns ofta hornkapell. Hornseptetter började bildas mot slutet av 1800-talet och spelade först inom militären men spred sig därefter också till populärmusiken. Tack vare instrumentens lätt-rörlighet och väderbeständighet kunde septetten röra sig smidigt runtom i landet, där även de mest avlägsna orterna fick bekanta sig med arrangemang av operetthits och salongsdanser. Tillspetsat kan man säga att hornseptetten är det första populärmusikfenomenet i finländsk musikhistoria. Sin största popularitet nådde sammansättningen vid början av 1900-talet då det grundades rikligt med hornseptetter i Finland. I allmänhet grundades orkestrar i

ungdomsföreningarnas, de fria brandkårernas, arbetarföreningarnas och fabrikenas regi och tidvis tog hornseptetterna även hand om musiken vid danser och bröllop och hotade på så sätt också spelmannens ställning i musiklivet på landsbygden.

I samarbete med Martin Enroth, som är verksamhetsledare för De ungas musikförbund (DUNK), startar ett projekt inom SLS/Finlands svenska folkmusikinstitut för att kartlägga nedlagda och ännu befintliga hornkapell och hornseptetter i Svenskfinland. Orkestrarnas verksamhet kommer att dokumenteras med hjälp av en enkät som skickas till berörda orkestrar och en frågelista riktad till allmänheten i början av 2017. Inom projektet kommer man vidare att intervjua nyckelpersoner och att samla in och digitalisera material så som noter, manuskript, brev m.m. ■

NIKLAS NYQVIST

Hornseptett. Stående fr.v. Johan Fredrik Gråbbil, okänd, Alexander Kattil, sittande: Emil Miemois, Verner Förars (yrkesmusiker), Hjalmar Lindevall och Toivo Hagman. Foto: Erik Häggglund, 1921.

Tryckfrihetens förkämpe trodde på pennornas tävlan

– *Chydenius tankar om öppenhet håller än i dag. Hela den västerländska demokratin bygger på att vi har åsiktsfrihet och tillgång till information. Utan de grundvärderingarna skulle vi vara illa ute. Det säger Pertti Hyttinen, en av redaktörerna för den textkritiska utgåvan Anders Chydenius samlade skrifter.*

TEXT: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

HYTTINEN FÅR MEDHÅLL av kollegan Maren Jonasson, som är huvudredaktör för projektet där SLS gett ut Anders Chydenius samlade skrifter från åren 1751–1803.

– Den tryckfrihetsförordning som Chydenius var med om att driva fram var i kraft bara sex år, men ändå uppmärksamar vi den än i dag, 250 år senare, säger hon.

Kaplanen från Nedervetil gjorde intryck i Stockholm

Anders Chydenius (1729–1803) var kaplan i Nedervetil och skickades till riksdagen i Stockholm för att föra sina hemtraktars talan i handelsfrågor. Men det var arbetet för tryckfriheten som gjorde honom berömd.

Chydenius var sekreterare och den kanske aktivaste medlemmen i det utskott vars utlåtanden resulterade i tryckfrihetsförordningen år 1766. Den centrala frågan var tillgången till information – de flesta officiella handlingar var hemliga och allmänheten hade liten insyn i vad som diskuterades vid riksdagen.

– Hade man inte tillgång till information kunde man inte heller påverka, förklarar Jonasson.

Hyttinen fortsätter:

– Tryckfrihetsförordningen är världens första offentlighetslagstiftning. Principen blev att alla maktens dokument är offentliga förutom i särskilda undantagsfall.

– Genom förhandscensuren hade makten koncentrerats i händerna på en man som kunde mutas eller köpas av

ett politiskt parti. Chydenius trodde på att man genom att debattera för och emot kunde komma fram till den bästa lösningen på ett problem, säger Jonasson.

Chydenius berör förtryckta journalister än i dag

Att Chydenius skrifter har stor relevans också i dagens samhälle märktes på UNESCO:s pressfrihetskonferens i Finlandiahuset i maj 2016. Enligt Maren Jonasson lockade Chydenius-projektets monter inte nordbor, som ser tryckfriheten som självklar.

– Däremot stannade många journalister från länder där censuren ännu är strikt – f.d. sovjetrepubliker, unga demokratier och nordafrikanska länder. De ställde frågor och tog selfies med Chydenius porträtt. För dem är tryckfriheten en stor sak, något som händer i deras länder här och nu. Det som Chydenius och hans samtid åstadkom 1766 är det som dessa journalister och politiker jobbar för i dag. ■

Chydenius och tryckfriheten

SLS har publicerat *Anders Chydenius samlade skrifter* från åren 1751–1803 i en textkritisk utgåva bestående av fem band. Språkdräkten är ursprunglig och skrifterna är försedda med vetenskapliga kommentarer. Den femte och avslutande delen utkom i december (se s. 35).

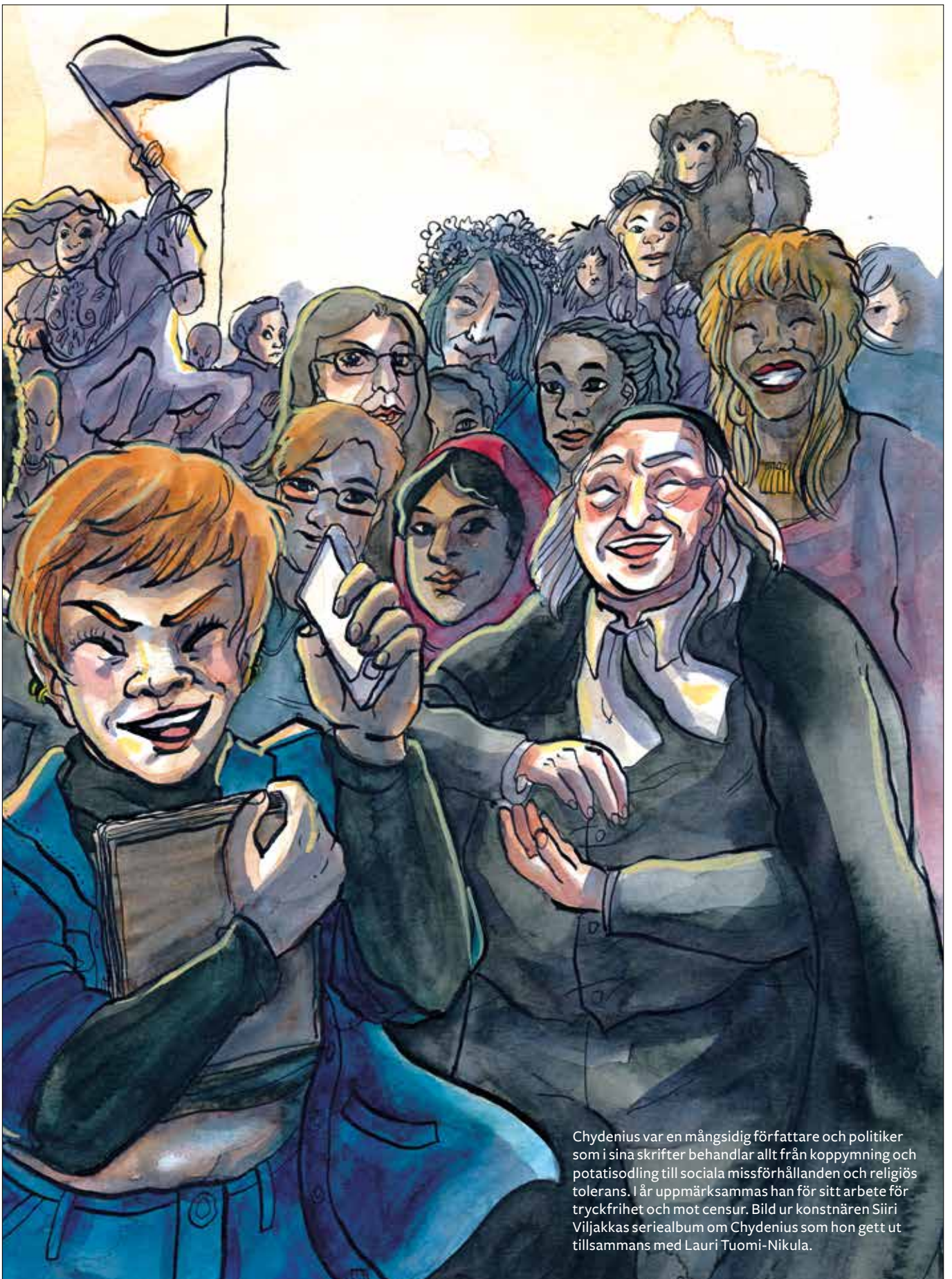
Skrifterna utges i ny finsk översättning, *Anders Chydeniuksen kootut teokset*, av Edita Publishing Ab.

Chydenius samlade skrifter kommer efter hand att läggas ut på webben på svenska, finska och engelska och göras sökbara.

Hittills finns elva texter av Chydenius utgivna på engelska i antologin *Anticipating The Wealth of Nations* (Routledge 2011); mer är under arbete.

Den 2 december firades informationsfrihetens dag.

Maren Jonasson och Pertti Hyttinen utsågs till Vuoden tiedeviesticijät (Årets vetenskapliga budbärare) av Karleby universitetscentrum Chydenius i september 2016.

Chydenius var en mångsidig författare och politiker som i sina skrifter behandlar allt från koppymning och potatisodling till sociala missförhållanden och religiös tolerans. I år uppmärksammas han för sitt arbete för tryckfrihet och mot censur. Bild ur konstnären Siiri Viljakkas seriealbum om Chydenius som hon gett ut tillsammans med Lauri Tuomi-Nikula.

GÅRDFARIHANDLARE OCH MARKNADSFÖRSÄLJARE

Handeln skapade kulturmöten

Kommunicerande konsumtion är rubriken på ett av de forskningsprojekt som finansieras av SLS. Underrubriken Kringvandrande försäljare och kulturmöten i Finland 1800–1940 avslöjar att det är fråga om historia, men projektet är mångvetenskapligt: av projektforskarna är fyra historiker, en folklorist och en sociolog.

TEXT: NINA EDGREN-HENRICHSON

HISTORIKERN Ann-Catrin Östman vid Åbo Akademi leder forskningsprojektet *Kommunicerande konsumtion*. Hon fick några frågor om projektet.

Vad betyder *kommunicerande konsumtion* och *kulturmöten* i projektets rubrik?

– Vi utgår från den växelverkan som handel är när försäljare och köpare möts ansikte mot ansikte kring en vara, på marknader eller i köparens hem. Det uppstod nya typer av möten under 1800-talet när det började flöda in nya varor, som förmedlades av minoritetsgrupper och som nya sociala grupper kunde börja köpa och konsumera. Grundtanken är att studera kulturmöten genom varor. Geografiskt rör vi oss i de svensk- och tvåspråkiga delarna av landet.

Vilka människor studerar ni?

– I första hand studerar vi de kringvandrande försäljarna och marknadsförsäljarna – människor som kunde

få försörjning genom att handeln och konsumtionen började omfatta nya grupper. De var ofta karelare, som kallades ”arkangeliter” eller ”påsarystar”, tatarer, judar, men också andra. Vi är också intresserade av dem som köpte varorna, både på landsbygden och i städerna.

Var hittar ni material om försäljarna?

– Det är ganska svårt att hitta, men det finns i tidningar, i rättsprotokoll och i arkiv från länen. Den rörliga handeln var kringgärdad av paragrafer under 1800-talet. Lanthandel var förbjudet fram till 1859, och det betyder att det finns rättsprotokoll. Men man kunde ansöka om tillstånd för det, och sådant material finns.

Det är främst den fasta befolkningens uppfattningar som vi kan studera. Eftersom försäljarna ofta sågs som främmande och annorlunda väckte de pressens intresse. Och det finns skönlitterära texter om dem.

Försäljarna förekommer också i etnologiskt material och frågelist-

” Ska man sälja
måste man kunna
kommunicera.”

”Påsaryssarna” eller ”arkangeliterna” var gårdfarihandlare som kom från de karelska områdena öster om storfurstendömet Finlands gräns. Ateljéfoto Erik Hägglund 1917.

svar, trots att tidiga etnologer främst intresserade sig för den traditionella bondebefolkningen och jordbruket och inte för handeln och moderniseringen av bondesamhället. Men med hjälp av arkivarierna hittar man pärlor där informanter självmant har valt att berätta om de här grupperna. Det här är ett typexempel på att forskaren behöver arkivariens hjälp.

Vad sålde de kringvandrande försäljarna?

– En av forskarna, Johanna Wassholm, studerar marknadshandel i stä-

derna och fokuserar på tatarer och judar. De sålde ofta kläder, i judarnas fall begagnade kläder. Tatarerna hade ett bredare utbud och rörde sig också mera på landsbygden, vilket inte var tillåtet för judarna. ”Påsaryssarna” hade det bredaste utbudet, i synnerhet före 1880-talet. De erbjöd främst kläder och tyger men också klockor, skedar, syredskap, band, böcker och mediciner.

Vilka var kunderna och vad köpte de?

– Anna Sundelin, som studerar kundperspektivet, menar att alla i ett

bondehushåll köpte varor. Samtidigt fanns det en uppfattning om att försäljarna främst riktade in sig på kvinnor och ungdomar, som ansågs vara lättlurade. Vi har till exempel hittat berättelser om att unga köpte någonting när de skulle konfirmeras. Kundkretsen ändrades säkert också med tiden. Men här är vår forskning ännu i början.

Hur förhöll sig ortsborna till gårdfarihandlarna?

– Det finns belegg för att en del tidiga gårdfarihandlare blev offer för våldshandlingar – rånade och dödade –

när de rörde sig på landsbygden och i skogarna. Samtidigt framgår det att de bofasta också tog hand om och skyddade försäljarna. Vår hypotes är att varorna var så betydelsefulla att försäljarna lyckades skapa goda och långvariga relationer till sina kunder.

Gårdfarihandlarna omtalas också som annorlunda på grund av religionen – karelarna var ortodoxa och tatarerna muslimer. Den grupp som kanske råkade mest ut för det vi i dag skulle kalla rasism var romerna. De sålde fina varor som spetsar, kopparföremål och hästar, men det uppfattades som tiggeri och beskrivs ofta väldigt negativt. Men det verkar också ha funnits gårdar där de romska besökarna var välkomna.

Jutta Ahlbeck är den första som studerar hur romerna togs emot i svenskbygderna.

Hade kunder och försäljare något gemensamt språk?

– Det som kommit fram hittills är att de karelare som till exempel rörde sig i svenska Österbotten lärde sig en viss typ av svenska och återkom till de svenska områdena. Språkkunskap handlar inte om antingen eller. Det fanns en glidande skala av språkkunskap som gjorde att folk kunde kommunicera mycket bättre än vi kan föreställa oss i dag. Ska man sälja måste man kunna kommunicera. ■

Försäljare och köpare möter varandra på marknaden i Kristinestad ca 1900.

PROJEKTGRUPP

Docent **Ann-Catrin Östman** (projektledare), historia
PD **Jutta Ahlbeck**, sociologi
FD **Hanna Lindberg**, historia
FD **Eija Stark**, folkloristik
FM **Anna Sundelin**, historia
FD **Johanna Wassholm**, historia

SLS finansierar fyra av projektets forskare 2016–2018. Ann-Catrin Östmans forskning finansieras av Finlands Akademi och Hanna Lindberg har fått forskningsmedel från Svenska kulturfonden.

UPPROP! Har du minnen av kringvandrande försäljare på din uppväxt- eller hemort? Vilka varor sålde de? Vilka grupper ägnade sig åt försäljning av det här slaget? Hur bemöttes försäljarna och hur rörde de sig? Skriv ner dina minnen och sänd dem till fragelista@sls.fi inom mars

2017. Du kan också skicka svaren traditionellt per post till adressen Svenska litteratursällskapets arkiv, Yrsa Lindqvist, PB 158, 00171 Helsingfors. Kom ihåg att uppge namn och adress! SLS arkiv sänder dig en blankett genom vilken du ger tillstånd till att materialet får användas för forskning och arkiveras.

I ALLA VÄDER

Berättelser om väder och väderiakttagelser

MÅNGA AV OSS kommenterar dagligen vädret och följer intresserat väderprognoser i media och väderappar. Vädret styr vad vi gör på fritiden men också på ett samhällligt plan spelar vädret en roll. Jordbruket, byggbranschen och turismen är väderberoende och väderrelaterar till frågor om ekonomi, hälsa och säkerhet.

Frågelistan gjordes i samarbete med ämnet folkloristik vid Åbo Akademi och besvarades av 75 personer, 58 kvinnor och 17 män. Flest svar kom det från Österbotten och Nyland. De flesta meddelare är födda mellan åren 1931 och 1955, men alla ålderskategorier är representerade.

Väder som samtalsämne

Etnologen Orvar Löfgren påpekar i sin artikel "Väderbitna landskap" från 2014 det rituella i att tala om väder, speciellt sommartid, då morgonen inleds med en titt på termometern och diskus-

Vädret berör alla människor men vi förhåller oss till det på olika sätt. Frågelistan "Vackert väder i dag! Frågor om väder och väderiakttagelser" resulterade i 75 svar. SLS arkiv fick ta emot dramatiska berättelser om storm och åska, och frågorna om klimatförändringen lockade flera meddelare att berätta om sin oro inför framtiden.

TEXT: LENA MARANDER-EKLUND OCH MARIKA ROSENSTRÖM

sioner om dagens väder och solchanser. I svaren framkommer att väderprat är ett alldagligt och tryggt sätt att inleda ett samtal:

Vädret kan jag tala om med vem som helst, varsomhelst och närsomhelst. Då menar jag hela jordklotet. Särskilt i varma länder vill folk ofta höra om vädret i Finland. Vädret är en neutral sak att snacka om. Det finns inga kulturella, politiska eller etiska hinder för vädernack. (Man, född 1960)

Speciellt viktigt är väder som samtalsämne för dem som lever av jorden. För en person som bor ensam kan väderpratet igen vara ett sätt att söka kontakt. Vissa yngre meddelare påpekar att väder är sådant som äldre personer talar om, inte de unga. Väderprat kan också uppfattas som lite andefattigt, något man tar till i brist på meningsfullare samtalsämnen.

” Vädret är en neutral sak att snacka om. Det finns inga kulturella, politiska eller etiska hinder för vädernack.”

Det perfekta vädret

Det perfekta vädret innebär för många en viss måttlighet:

När det varken är för varmt eller för kallt. Ca 20 plusgrader, sol. Egentligen behövs inte ens solen. Bäst när man klarar sig i lätta kläder, utan solglasögon eller paraply, varmt men ändå så att man orkar göra saker. (Kvinna, född 1960)

Det perfekta vädret är ofta liktydigt med sol och värme, och speciellt sommartid på semestern är förväntningarna på vädret höga. Om vädret inte är vackert uppfattas semestern lätt som misslyckad. I urban miljö spelar vädret mindre roll, medan jordbrukaren eller sommarstugeägaren noga följer med vädret. Vädret strukturerar framför allt fritiden. Till jobbet ska man oavsett väder, medan en pensionär kan stanna inne om vädret är dåligt. Äldre meddelare skriver om att halka vintertid gör dem ängsliga.

Människor har olika uppfattning om vad som är dåligt väder och om

det överhuvudtaget finns något som dåligt väder. En meddelare har åsikter om detta:

Men visst finns det dåligt väder! Vem älskar att gå ut då det spöregnar och vinden piskar en i ansiktet. Jag hatar uttrycket att det inte finns dåligt väder, endast dåliga kläder. Att klä på en massa extra kläder tar tid och medför extra besvär. Gummistövlar och regnjackor som är våta och smutsiga skall torka någonstans. Hundar som skall tvättas, torkas och kammade efter promenader i regn. (Kvinna, född 1954)

Vi har olika relation till väder. Alla längtar inte efter sol och värme. En kvinna berättar t.ex. att hon älskar kyla och snöstormar. En del meddelare tycker om åska, medan andra är direkt rädda för den. Att vackert väder gör oss glada och positiva framkommer i många svar. Flera av oss upplever också att vädret påverkar hälsan. Det kan vara allt från att sjuka leder mår dåligt av regn till att lågtryck ger huvudvärk och högtryck förvärrar astma. En kvinna med reu-

matisism uppger att hon känner på sig om det är hög- eller lågtryck. Hon talar om sin kropp nästan som om den var en barometer.

Berättelser om storm och åska

Frågan om åska och storm resulterade i en stor mängd berättelser. Nedan återges en stormberättelse från en meddelares tidiga barndom:

Ett minne som alltid lever i minnet är från en höstdag när jag var 9 eller 10 år och gick i folkskolan på tredje eller fjärde klassen. Det var ungefär 5 km till skolan och jag cyklade till och från skolan. En dag blåste det upp till full orkan under dagen och när skoldagen var slut skulle jag ta mig hem med min cykel. Det blev en skräckfylld färd. Jag var helt ensam. Stormen tjöt och jag hörde hur träden brakade omkull överallt i skogen på bägge sidor om vägen. Hjärtat bankade. Men jag måste ju fortsätta hem. Drygt halvvägs föll en jättetall tvärs över vägen rakt framför mig. Fötterna ville inte lyda, jag var nästan paralyserad [...]. Och vilken lättnad, när kort därefter

Väderprognoser är extra intressanta när det gäller semesterväder och oväder, och detta får också stora rubriker i medier. Snökaos i Helsingfors vintern 2015.

min mamma kom emot och mötte mig och jag inte längre var ensam utan kunde förlita mig på henne! Som ju säkert själv var nästan lika rädd. Där efter låg det flera stora träd över vägen, men vi kunde ta oss hem med livet i behåll. (Kvinna, född 1945)

Många meddelare har återgett dramatiska berättelser om människans möte med vädrets makter. Utmärkande för denna typ av berättelser är att de ofta inleds med relativt exakta tidsangivelser, kulminerar i de dramatiska eller hotande händelserna och ger uttryck för rädsla. Ofta är det fråga om att personerna blev ordentligt uppskrämda men ingenting farligt hände. Det är ändå händelser som de minns trots att de ägde rum för länge sedan.

Väderspådomar och väderprognoser

Till väderspådomar förhåller sig meddelarna på olika sätt. Det finns de som uppger att de känner personer som spår väder eller att de känner igen uttryck såsom "aftonrodnad vacker natt, morgonrodnad skvätt i hatt". Ofta framställs detta som äldre generatio-

ners kunskap från en tid då det inte fanns väderprognoser att tillgå:

Min morfar sade alltid att om man före kl. 12 kan se så mycket blå himmel att man kan se ett par sjömansbyxor, blir det vackert väder senare på dagen och kvällen och det tycker jag har stämt. [...] Har alltid tyckt att det är roligt med väderspådomar men i dag, med alla meteorologiska instrument, tycker folk nog mest att man är litet tontig. (Kvinna, född 1949)

Meddelarna har också olika relation till väderprognoser. En del framhåller att de inte följer med några prognoser eftersom "det räcker att titta ut genom fönstret". Andra använder sig av väderappar på sina mobiltelefoner i stället för att följa med väderrapporter på tv, i radio eller dagstidningar. För en del innebär väderrapporterna ett slags rutin som inger trygghet:

Rapporterna om vädret är mycket viktiga i vårt hus. Vi lyssnar på rapporter både från Radio Vega och Yle5. Vi läser prognoser i tidningar. Vissa ut-

Åska, storm och andra väderfenomen blev mycket omskrivna i svaren på frågelistan om väder. Norrsken fotograferat vintern 2015 i Sjundeå.

» Har alltid tyckt att det är roligt med väderspådomar men i dag, med alla meteorologiska instrument, tycker folk nog mest att man är litet tontig.”

Frågan om klimatförändringen engagerar meddelarna, som påpekar att de noterat att vintrarna är varmare och somrarna regnigare. Förklaringen till det anses av en del bero på människan medan andra anser det vara naturlig variation. Foto: Giovanni Arechavaleta.

ländska, norska och svenska väderkanaler finns inprogrammerade bland "favoriterna" i datorn. (Kvinna, född 1937)

eller solsken eller nederbörd. Det är intressant att läsa gamla dagböcker och jämföra "klimatet" förr och nu. (Kvinna, född 1934)

fust för många. En del anger exempelvis övergödning, skogsskövling, täckdikning, nedsmutsning och vattenförorening som förklaringar till klimatförändringen. De flesta påpekar att klimatet förändrats men alla är inte övertygade om att det är människan som förorsakar förändringen. Vintarna är varmare och somrarna regnigare och blåsigare än förr, vilket förklaras bero dels på människan, dels på normal variation. Trots att många skriver om stor oro inför framtiden framgår också att klimatförändringen på kort sikt för något gott med sig:

Mitt politiskt korrekta jag tycker förstås att vi borde göra något – ta ansvar för framtiden och andra delar av jordklotet. Mitt ärliga jag är däremot hellyckligt över "eurovintrar" i Finland... Ju kortare säsong med minusgrader, snö och is, desto bättre! (Kvinna, född 1972) ■

Lena Marander-Eklund är biträdande professor i nordisk folkloristik vid Åbo Akademi och Marika Rosenström är arkivarie vid SLS arkiv.

Samla information om väder

På frågan om huruvida iakttagelser av dagens väder noteras och samlas på något sätt, framkommer två förhållningssätt bland meddelarna. Den första uppfattningen är att väder inte är intressant eller värt att notera – vädret är vad det är och att föra bok över det är ett oviktigt tidsfördriv. Yngre meddelare framhåller ändå att t.ex. fina solnedgångar kan leda till statusuppdateringar och publicering av bilder i sociala medier. Det andra förhållningssättet är att varje regndroppe eller solglimt noteras i någon typ av dagbok. En kvinna som samlar på väderinformation berättar:

Dagligen skriver jag dagbok och börjar alltid med att anteckna temperatur, vindstyrka och om det är mulet

Klimatförändringen och dess följder

Temat klimatförändring engagerade meddelarna och många har en pessimistisk syn på framtiden. På frågan om det håller på att ske en klimatförändring svarade en meddelare så här:

Jo det anser jag. Och det är vi människor som påverkat. Vi bör absolut göra något åt saken och det är mycket man som individ kan göra, men det behövs mer information och mer påtryckning för att det på riktigt ska hända något! Klimatförändringen får katastrofala följder och framtiden ser inte bra ut, på lång sikt. (Kvinna, född 1967)

Frågan uppfattas som politiskt central men är svår att ge entydiga svar på. Hur människan påverkar vädret känns dif-

KÄLLOR OCH LITTERATUR

SLS 2303 Vackert väder i dag! Svaren på SLS arkivs frågelista om väder och väderiakttagelser 2016 är arkiverade i Traditions- och språksamlingen vid SLS arkiv (insamlare Lena Marander-Eklund och Marika Rosenström). Orvar Löfgren, "Väderbitna landskap", I: *Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv*, red. Lina Midholm & Katarina Saltzman, Göteborg: Institutet för språk och folkminnen 2014.

SLS arkiv delade ut två penningpris à 150 € till **Gun Anderssen-Wilhelms**, Bennäs och **Birgitta Lönnqvist**, Vanda. Tre personer fick bokpris: **Stig Gustafsson**, Pargas, **Synnöve Hartman**, Esbo och **Britt-Marie Norrgård**, Vörå.

ÅTERBRUK!

SLS arkivs frågelista i samarbete med Marthaförbundet tar sig an ett stort område. Det handlar om återvinning och de möjligheter som finns för att låta varor cirkulera i stället för att kasta dem på soptippen. Det finns i dag en stor flora av lopptorg, Facebook-grupper, städdagar, bytesdagar och second hand-affärer. Mer traditionella aktörer som Emmaus, Frälsningsarmén, UFF och Samaria tar emot varor för att sälja dem till förmån för sin verksamhet. Varför slänga om man kan skänka eller sälja? Varför köpa nytt om man kan fynda begagnat?

Decennier av ständigt ökad konsumtion har fått våra skåp, garderober, förråd och garage att svämma över. Realisationerna begränsar sig inte som förr endast till januari och juni, vi omges ständigt av kampanjer och erbjudanden som lockar till impuls-köp. Sällan slits kläder, saker eller möbler slut, det är bara våra hem som fylls. Hur gör du?

Delta genom att berätta om dina erfarenheter, insamlingen pågår 12.12.2016–31.5.2017 och görs i samarbete med Marthaförbundet. Frågorna är endast riktgivande så du kan välja att skriva om det som berör just dig. På Svenska litteratursällskapets webbplats www.sls.fi hittar du en länk till frågelistan. Bland alla som svarat lottar vi ut tre penningpris à 100 €. Om du vill skriva men inte har möjlighet att göra det på nätet, kontakta SLS arkiv/förste arkivarie Yrsa Lindqvist, 09-618 777, fragelista@sls.fi, så får du anvisningar och ett frankerat svarskuvert för traditionell postgång.

1. Köp och sälj

Köper eller säljer du på lopptorg, i Facebook-grupper eller på städdagen? Skänker du det du vill göra dig av med till organisationer som Emmaus och Frälsningsarmén? Var köper du? Vad köper du? Var säljer du? Vad säljer du?

2. Nytt eller nöje

Vad betyder återbruk för dig? Handlar det om värderingar, miljötank, är det en hobby, ett tidsfördriv eller en ekonomisk nödvändighet?

3. Från begagnat till vintage

Har din inställning till återbruk förändrats med åren? Upplever du skillnader mellan kläder eller saker som du ärvt, fått eller köpt?

4. Livets kretslopp

Berätta om upplevelser vid flyttning, uppdelning av hem, tömning av dödsbon. Vad gjorde du med kläder, möbler och kärl?

5. Förnuft och känsla

Finns det saker som du anser att måste sparas. På vilka grunder? Berätta om ärvda saker och hur de används. Vad kan du tänka dig att ge bort och åt vem?

Släng inte bort dina tankar, återvinn dem hos SLS arkiv!

ARKIV

”Jag blir en trevligare människa när jag sjunger i kör!”

Om körsångens betydelser

Sjung i kör så lever du längre! Sådana rubriker kunde man se i dagspressen för några år sedan när neurologen Markku T. Hyypä publicerade sina forskningsresultat om det sociala kapitalets betydelse för hälsan. Han lyfte fram körsången som en viktig del av finlandssvenskarnas höga sociala kapital.

TEXT: NIKLAS NYQVIST

LAGOM INFÖR sommarens stora sång- och musikfestival i Karleby i juni 2016 publicerades SLS webbfrågelista ”Att sjunga i kör”. Bakgrunden var att SLS/Finlands svenska folkmusikinstitut, ämnet Nordisk folkloristik vid Åbo Akademi och Finlands svenska sång- och musikförbund tillsammans beslutat göra en frågelista för att dokumentera personliga upplevelser och tankar kring körer och körsång. Målsättningen är att svaren ska bidra till närmare forskning i körsångens betydelser. Frågelistan vände sig till den breda allmänheten och utgick från att körer kan vara mycket

”Körsången gör att man mår bättre och den piggar upp själen.”

olika och ha väldigt olika ambitionsnivå. Den gemensamma nämnaren var intresset för att sjunga tillsammans. Många som sjunger i kör har en passionerad relation till körsång och man talar till och med om ”körnördar” på grund av det stora emotionella och tidsmässiga engagemang som körsång kan innebära. Med frågelistan ville man

ta reda på vad körsången betyder för sångarna. I körsammanhang finns det många traditioner som uppfattas som viktiga, men genom frågelistan ville man också få svar på om körsjungandet har förändrats och om det finns behov av att förnya musiken eller sättet att organisera körsång på. Innebär körsång detsamma oberoende av vilken

typ av kör man sjunger i – exempelvis damkör, blandad kör, studentkör eller kyrkokör?

Körformer och körsångens betydelse

Körfrågelistan besvarades av 57 personer. Av dem var 48 kvinnor och 9 män, och den yngsta meddelaren är född 1993 och den äldsta 1938. Den geografiska spridningen var ganska jämn, från Karleby i norr till Borgå i söder. Så gott som alla svar kom från svenskspråkiga trakter i Finland, förutom fyra svar som kom från Sverige och två från Norge.

Inledningsvis fick meddelarna berätta vilken kör de sjunger i, vilken typ av kör det är och hur länge de sjungit samt i vilken stämma. Tjugoen meddelare sjunger i damkör medan endast tre sjunger i regelrätt manskör. Det beror på att merparten av meddelarna är kvinnor. Femton meddelare sjunger i blandad kör. Övriga körer som nämns är pensionärskörer, kyrkokörer,

Walentinakören vid Arbetets Vänner samlas varje tisdag kväll för att sjunga tillsammans.

studentkörer, gospelkörer samt nyare körformer så som ”kör för alla” och popkörer.

Körsång är ett bra sätt att koppla bort vardag och stress. En meddelare uttrycker det såhär: ”fastän jag ibland skulle vara hur trött som helst när jag beger mig till körövningskvällen så mår jag så mycket bättre när jag kommer hem igen. Körsången gör att man mår bättre och den piggar upp själen.” Den musikaliska utmaningen och tillfredställelsen man får av att göra musik tillsammans framstår överlag som en drivkraft bland svararna. Även den sociala samvaron ses som viktig för många. Att knyta vänskapsband som man har nytta och glädje av även utanför kören är ett återkommande tema i svaren.

Körsång i förändring

När det gäller förändringar inom körsången visar frågelistan att det uppstått nya körkonstellationer med projektbaserade körer. De tilltalar särskilt en yngre målgrupp och innebär ett kort-

siktigare men ambitiöst engagemang med högt ställda mål i fråga om repertoarval. Av svaren att döma passar denna typ av körsång de sångare som kanske sjungit i studentkör, men som på grund av en livssituation där karriärsträvanden och familjebygge tar den största platsen inte kan eller vill binda sig till långsiktigare engagemang.

I motsats till ambitiösa projekt framkommer det också att körer där vem som helst, oberoende av förhållanden, ska ha möjlighet att delta i sångens tecken blivit vanligare. I det senare fallet är inte den estetiska ribban så högt ställd utan det viktiga är glädjen i att sjunga. Till den kategorin kan man även räkna de mera populär-musikaliskt inriktade kórerna som på basis av svaren verkar tilltala en sångarkrets som inspirerats av tv-underhållning som finska Kuorosota och dess svenska motsvarighet Körslaget.

Dirigenten har en nyckelroll i kören och musikalisk kompetens och auktoritet ses som de viktigaste egen-

Sångfest i Rejpelt, Vörå 1934. Foto: Erik Häggglund.

Finlands svenska sång- och musikförbunds sångfest i Karleby 10–12.6.2016. Foto: Patrik Karlsson.

skaperna för ett lyckat dirigentskap. I fråga om tradition och förnyelse tycker de flesta att det är viktigt att repertoaren förnyas för att hålla upp intresset för körsången, men att man också bör måna om traditioner, såsom sångfester, för att upprätthålla en finlandssvensk identitet. Barn- och skolkörer ses också som viktiga för den musikaliska utvecklingen både på ett personligt och kollektivt plan.

Meddelarna tar även ställning både för och emot traditionella körattribut och gemensam klädsel, körmappar, sångmärken och maskotar. Svaren tyder ändå på att man börjar gå mot en mera fri körklädsel. Även koreografiska element tycks bli allt vanligare, vilket pekar på en förnyelse i körframträdandet. Manskörerna tycks stå för den mera traditionsbundna stilen medan projekt-, dam- och popkörer verkar vara mera nytänkande. Av svaren framgår också att digitaliseringen blivit aktuell inom körsång, t.ex. genom digitala övningsfiler som underlättar

» Manskörerna tycks stå för den mera traditionsbundna stilen medan projekt-, dam- och popkörer verkar vara mera nytänkande.»

inövningen av körstämmor på egen hand.

Vad beträffar körsångens framtid anser de flesta meddelare att de själva kommer att fortsätta med körsång så länge intresset håller i sig och hälsan står dem bi. På ett mera allmänt plan kan man märka en oro för att dagens individinriktade samhällsklimat motarbetar körsångens talkoinriktade ”vi gör det tillsammans”-anda. Men det finns också positiva framtidsutsikter som betonar musikens viktiga roll i våra liv och människans behov att uttrycka sig musikaliskt. ■

*Niklas Nyqvist är instituttschef vid SLS/
Finlands svenska folkmusikinstitut.*

FMI 461 Att sjunga i kör. Svaren på SLS arkivs frågelista om körsång 2016 är arkiverade i Samlingen för folklig musik- och dansutövning vid SLS arkiv.

”NOG HAR NI FÅTT DET FINT HÄR!”

SLS kundtjänst i nya lokaler i Vasa

Den nya kundtjänsten på gatuplan har gett SLS en helt ny synlighet i stadsbilden och lockar in intresserade besökare.

TEXT: MARIE LÖNNBLAD OCH PIA UPPGÅRD

EFTER ATT UNDER drygt ett år ha verkat i tillfälliga lokaler flyttade SLS i Vasa in i somras in i nyrenoverade rum på den välbekanta adressen Handelsplanen 23.

I de ljusa och luftiga utrymmena på gatuplan finns kundtjänsten, forskarsalen Mellberg, ett referensbibliotek och ett fonotek. På andra våningen jobbar personalen. De flesta anställda i Vasa arbetar inom SLS arkiv, men även på SLS förlag och inom SLS digitaliseringstjänster.

I den nya kundtjänsten kan man studera fotografier, handlingar och inspelningar ur SLS samlingar. Tyngdpunkten ligger på traditioner och lokalhistoria i Österbotten. SLS i Vasa är känt bland annat för sina stora fotografisamlingar.

I kundtjänsten har forskare och andra intresserade även tillgång till arkivdatabasen Arkiva, som är gemensam för hela SLS arkiv. Det stora referensbiblioteket är specialiserat på lokalhistoria, etnologi, folkloristik och folkmusik.

Ett mecka för folkmusik

Till SLS hör även Finlands svenska folkmusikinstitut som dokumenterar och samlar in

finlandssvenskarnas folkliga musik-, sång- och danstraditioner. Folkmusikinstitutet understöder folkmusiken bland annat genom forskningsprojekt, seminarier och visstugor.

Samlingen för folklig musik- och dansutövning innehåller bland annat handskrivna vishäften, notsamlingar och inspelningar av visor och spelmanslåtar.

Arkivet är öppet för alla intresserade. SLS välkomnar skolklasser, studerande, släktforskarföreningar, pensionärsträffar och andra grupper som vill komma och bekanta sig med arkivskatterna.

Monica West, Marie Lönnblad, Pia Uppgård och Synnöve Svanström tar emot i SLS kundtjänst. Den är öppen tisdag–torsdag kl. 10–16. Material från arkivmagasinet hämtas fram kl. 10–12 och 13–15.30. ■

PROGRAMKVÄLLAR PÅ H23

Vi ordnar regelbundet programkvällar med olika teman. Vårens programkvällar arrangeras 16.3, 20.4 och 18.5. Följ oss gärna på Facebook (facebook.com/slsfinland) för närmare information!

HÖGST UPP T.V. Bjarne Stenlund, Christer Grankull och Olle Haavisto har under flera års tid regelbundet besökt arkivet för att hjälpa till med identifiering av fotografier i Lars Axéns arkiv. "Fina utrymmen jämfört med de förra!", tycker herrarna och berättar att de hittills identifierat fotografier vid 48 tillfällen. Foto: Marie Lönnblad.

HÖGST UPP T.H. På andra våningen finns personalcaféet Café 23 där kunderna också har möjlighet att äta medhavd matsäck. Foto: Kai Martonen.

OVAN I fonoteket kan man lyssna på inspelningar ur arkivsamlingarna och folkmusik från Svenskfinland, Finland och övriga Norden. Här finns också ett litet utbud av annan musik utgiven i Svenskfinland, världsmusik, barn- och julmusik samt folklig musik från hela världen. På bilden professor Ann-Mari Häggman. Foto: Kai Martonen.

T.v. Kundtjänsten på Handelsplanaden 23. Forskarsalen Mellberg (till vänster) är uppkallad efter Oskar Mellberg (1898–1977) som tidigare ägde gården som stod på samma tomt. Mellberg testamenterade hela sin egendom till Svenska Österbottens kulturfond och möjliggjorde därigenom byggandet av huset som i dag står på Handelsplanaden 23. Oskar Mellbergs arkiv ingår i Samlingarna i Vasa. Foto: Kai Martonen.

Guldkorn

UR ARKIVET

Under det gångna året has SLS tagit emot två brev skrivna av konstnären Albert Edelfelt. Trots att breven kommer från olika donatorer anknuter de båda till Edelfelts arbete med illustrationerna till J. L. Runebergs *Fänrik Ståls sägner*. Möjligen är också mottagaren den samma i båda fallen.

Det ena brevet har Edelfelt skrivit i hast på ett kuvert. Det dateras till 1899. Han ber Ernst Tilgmann, son till boktryckeriägaren Ferdinand Tilgmann, att snabbt skaffa honom ett porträtt på sångaren Elis Duncker. Porträttet behöver han för att teckna inledningsvinjetten till dikten "Fänrikens marknadsminne", där Elis farfar Zachris Duncker förekommer. SLS arkiv har fått brevet som digital donation, vilket innebär att arkivet förfogar över en digital kopia av originalet.

Det andra brevet är skrivet i Edelfelts ateljé på 147 Avenue de Villiers i Paris den 16 juli 1900. Det nämns inte vem som är brevets mottagare, men även i detta fall rör ärendet tryckningen av *Fänrik Ståls sägner*. Edelfelt skriver att han håller på med illustrationerna till det åttonde av tio häften, vilket var utgåvans ursprungliga format. Samtidigt pågår, "i tropisk hetta", världsutställningen i Paris där Edelfelt var konstkommissarie för Finlands paviljong. ■

ELISABETH STUBB

Foto: Cata Portin

Kirsi Vainio-Korhonen fick Fackboks-författarpriset 2016

Kirsi Vainio-Korhonen tilldelades Finlands facklitterära författares pris på bokmässan i Helsingfors i oktober. På SLS är Vainio-Korhonen aktuell med boken *De frimodiga. Barnmorskor, födande och kroppslighet på 1700-talet* som utkom i våras. I sin kommentar skriver juryn att Vainio-Korhonen verk baserar sig på gedigen arkivforskning som innefattar både myndighetsdokument och privat material som brev och dagböcker. Dessutom skriver hon på ett språk som vilken finländare som helst kan läsa. Kirsi Vainio-Korhonen är professor i Finlands historia vid Åbo universitet. ■

Foto: Jaakko Lukumaa

SLS webbutgåva *Albert Edelfelts brev* fick statspris

Sedan 2014 har det varit möjligt att uppleva konstnären Albert Edelfelts liv i Paris på webben, tack vare digitaliseringen av hans brev till sin mor Alexandra Edelfelt i slutet av 1800-talet. Utgåvan, som är ett samarbete med Finlands Nationalgalleri och Ateneum, uppdateras kontinuerligt med brev, skisser och konstverk.

I oktober tilldelade Undervisnings- och kulturministeriet redaktionen bakom webbutgåvan ett statspris för exemplarisk informationspridning. Priset motiveras bland annat med att webbplatsen edelfelt.sls.fi tar med läsaren på en upptäcktsfärd in i Edelfelts värld. Alla brev och referat som publiceras på webbplatsen har öppen licens och får användas fritt.

Albert Edelfelts brev har förverkligats av enhetschef, fil. dr Maria Vainio-Kurtakko, docent Henrika Tandefelt, fil. dr Elisabeth Stubb, planerare Johan Kylander, tidigare informationssystemutvecklingschef Dennis Stolt, koordinator Tove Ørsted och textdigitaliserare Tuuli Toivola. ■

Foto: Kira Schroeder

Max Engman fick Stora fackbokspriset 2016

Historikern Max Engman belönades med Sveriges största fackbokspris för sin bok *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*, som SLS gav ut i september. Juryns motivering lyder: "En detaljrik och fängslande historik över hur Finland lösgjordes ur svenska riket och under rysk överhöghet tillskansade sig en identitet som efter ett drygt århundrade kunde resultera i fullvärdigt nationsblivande. Engman är uppmärksam på skeendets motsägelsefullhet och komplexitet och tecknar därmed en lärorik bild av historien sådan den är." Max Engman är professor emeritus i allmän historia och var Svenska litteratursällskapets ordförande 2010–2013. Priset på 125 000 kronor delades ut i Stockholm den 7 december av Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål. ■

Topelius sagor gjorde succé på Stiftelsedagen

Värdig och högtidlig kan man inte kalla stämningen på stiftelsernas och fondernas gemensamma evenemang Stiftelsedagen den 1 oktober. Mest var det spring, skratt, kladd och högljudda glädjetjut när hundratals barn och deras familjer intog Generatorhallen i Södervik för att njuta av ett fartyllt cirkusevenemang. Stiftelsedagen blev en enorm publiksuccé med omkring 900 besökare på fyra timmar.

SLS deltog med en sago- och pysselhörna i Topelius anda. Scenografin skapades av Alexander Reichstein utgående från illustrationer i Topelius gamla sagor. Barnen fick färglägga vackra bilder ur de klassiska sagoböckerna och pyssla sina egna bokmärken. Skådespelaren Anja Bargum läste de klassiska Topeliussagorna, som bevisligen fångslar barnen lika mycket nu som på 1800-talet. ■

Anja Bargum läser Topelius sagor för barnbesökarna.

Bokmässornas höst – intensiv och lyckad

SLS författare deltog i flera program under bokmässorna i Göteborg (22–25.9), Åbo (30.9–2.10) och Helsingfors (27–30.10). I år satte SLS programrekord i Göteborg när mässpubliken fick ta del av hela 18 program med anknytning till nyutkomna verk inom litteratur, historia och det svenska språket. Tillsammans med Finlands

svenska författareförening och Schildts & Söderströms stod SLS för det finlandssvenska programmet på Åbomässan. Det är SLS som bär huvudansvaret för den finlandssvenska synligheten på bokmässorna och koordinerar mässprogrammet i Göteborg och Helsingfors. ■

Vimmel och mingel i Finlandsmontern på Göteborgs bokmässa, som i år bjöd på rekordmånga finländska författarsamtal. Foto: Cata Portin.

LARS HULDÉN (1926–2016)

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET i Finland har sorg. Professor Lars Evert Huldén är borta. Han föddes på den för en blivande poet bästa dagen, Runebergsdagen, den 5 februari 1926, och avled i Helsingfors den 11 oktober 2016. En av sällskapetets bjälkar är bruten.

Lars Huldén var styrelseledamot i sällskapet 1965–1992, sekreterare 1979–1983, ordförande 1983–1992, medlem av nämnden för Folkkultursarkivet 1958–1986 och dess ordförande 1966–1976, ordförande i språkvetenskapliga kommittén 1966–1976, medlem av folkloristiska kommittén 1975–1991 och dess ordförande 1975–1987, medlem av redaktionskommittén för Finlands svenska folkdiktning 1981–2014 samt huvudredaktör för Johan Ludvig Runebergs samlade skrifter 2000–2005. Sina första insatser för SLS gjorde han redan som 19-åring sommaren 1945 som upptecknare av ortnamn i hemtrakten Monå.

Lasse blev på många sätt inkarnationen av vad kultur är på svenska i Finland. Hans skriftliga verksamhet är nästan ofattbart mångskiftande och omfattande. Vi har hans vetenskapliga insatser inom nordistik och litteratur, närmare 500 nummer i bibliografin. Det skönlitterära författarskapet omfattar mer än 300 nummer. Hans genrer innefattar lyrik, festsång, kabarétext, sånger, psalmer, dramatik, berättelser, översättningar, debatt och skrönor.

Hans skaparkraft var obruten ända till slutet. På 2010-talet utkom flera nya diktsamlingar. En artikel om etymolo-

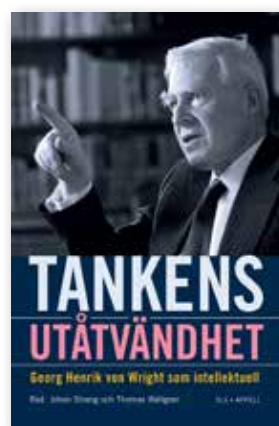
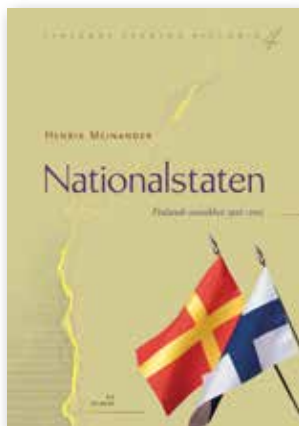
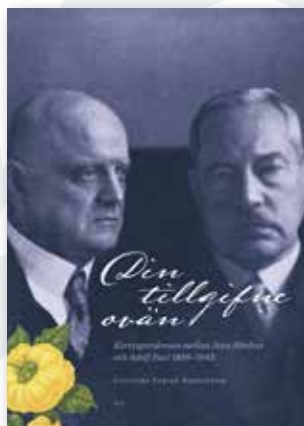
gin för ordet *Tölö* kommer att publiceras postumt. Det var ortnamnen som stod i fokus för hans språkvetenskapliga insatser. Åtskilliga gånger blev han indragen i debatter med amatörer som hade svårt att ta till sig den svala, objektiva, värderande analysen av motstridiga data, till exempel förefintligheten av ursprungliga finska namn i svenska trakter.

Lars Huldén var en humanist i ordets alla bemärkelser, en intellektuell gigant med glimten i ögat, som med egna ord ”inte kunde vara allvarsam tillräckligt lång stund”. Han var en av landets största lyriker. På sin 90-årsdag den 5 februari 2016 tilldelades han vid SLS årshögtid Runebergsmedaljen. Han medverkade ännu vid supén genom att emfatiskt deklamera den sista raden vid framförandet av en klassiker ur *Judas Iskariot Samfundets Årsbok 1987*:

*Ännu på mina sena dagar
drömmer jag om det stora numret
som jag ska få idén till att utveckla
och framföra helt oväntat en afton.
Många skall skratta och många skall gråta
men några som verkligen förstår skall blekna.
Och direktören skall vänta mig
på andra sidan och ryta:
Vad i helvete!*

Insamlingsexpedition i Kronoby, 1971. Foto: Dennis Rundt.

Hösten 2016

Din tillgifne ovän

Korrespondensen mellan Jean Sibelius och Adolf Paul 1889–1943

Utg. Fabian Dahlström

Jean Sibelius och Adolf Paul möttes på Helsingfors musikinstitut, där Paul var elev till pianisten Ferruccio Busoni. Deras livslånga brevväxling inleddes 1889 när Paul flyttade till Weimar och senare till Berlin. Paul, som blev författare, är i dag främst känd genom sin vänskap med samtida författare och konstnärer som August Strindberg, Edvard Munch och Knut Hamsun. Han skrev på både tyska och svenska, och hans böcker och skådespel publicerades och uppfördes såväl i Finland och Sverige som i Tyskland. I breven diskuterar Sibelius och Paul allt från penningbrist, lån och sina familjer till aktuella verk och gemensamma projekt. Paul ville lansera Sibelius i Tyskland och spelade en avgörande roll som rådgivare och förhandlare när Sibelius knöt kontakter med tyska musikförlag. Sibelius komponerade musiken till Pauls skådespel *Kung Kristian II* (1897) och *Die Sprache der Vögel* (1912).

583 s., inbunden, illustrerad. Cirkapris 40 €. ISBN 978-951-583-345-7

MAX ENGMAN

Språkfrågan

Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922

Finlands svenska historia 3

Språkfrågan handlar om det svenska i Finland under storfurstendömet och de första åren efter självständigheten, från mötet mellan kronprins Karl Johan och kejsar Alexander i Åbo 1812 till språklagen 1922. I fokus står triangeldramat mellan de tre språken svenska, finska och ryska, som konkurrerade om positioner i storfurstendömet. 1800-talet var de nationella mobiliseringarnas tid, då det på såväl finskt som svenskt håll skedde en samling kring språket. Mobiliseringarna kan i många avseenden betraktas som parallella fenomen – i vissa fall handlade det om en klyvning mellan finskt och svenskt. För de svenskspråkiga ledde processen först fram till en reträtt, sedan till uppkomsten av det som i början av 1900-talet började kallas "finlandssvenskhet".

Språkfrågan är den tredje delen i serien Finlands svenska historia. Den baserar sig på ett omfattande empiriskt material och erbjuder ett brett perspektiv på språksituationen i Finland mot bakgrund av nationsbygget och de stora samhällsförändringarna under autonoma tiden.

458 s., inbunden, rikt illustrerad. Cirkapris 42 €. ISBN 978-951-583-354-9
Utges i Sverige av Bokförlaget Atlantis.

HENRIK MEINANDER

Nationalstaten

Finlands svenskhet 1922–2015

Finlands svenska historia 4

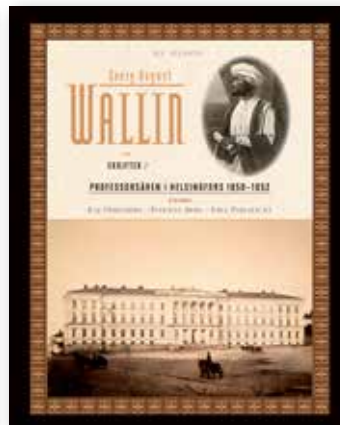
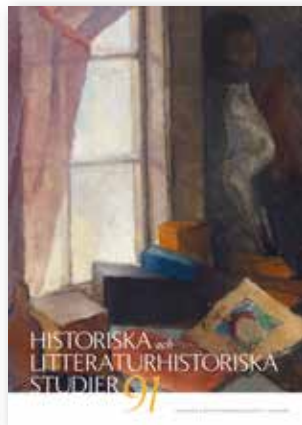
I *Nationalstaten* skildrar Henrik Meinander hur den svenska kulturen fortlevt och en särskild svensk identitet byggts upp i det självständiga Finland. Frigörelsen från det ryska imperiet 1917 innebar en vändpunkt också för landets svenska kulturarv och befolkning. Åren därpå tillkom de lagar som skapade grunden för landets tvåspråkiga offentlighet fram till våra dagar.

Mellankrigstidens skärpta ideologiska motsättningar mellan finsk- och svensksinnade avlöstes under andra världskriget av en språkfred som blev bestående. I efterkrigstidens och kalla krigets Finland ställdes de svensktalande inför nya utmaningar.

Utvecklingen sedan 1980-talet har fört med sig en återhämtning för det svenska och en förnyad insikt om tvåspråkighetens betydelse, men också nya politiska angrepp från finsksinnat håll.

Boken är en fängslande, brett upplagd skildring av nationalstaten Finland och dess svenska historia. Relationerna till Sverige och det svenska kulturarvet betonas starkt, men ett bredare internationellt perspektiv är också ständigt närvarande.

335 s., inbunden, rikt illustrerad. Cirkapris 38 €. ISBN 978-951-583-355-6
Utges i Sverige av Bokförlaget Atlantis.

Tankens utåtvändhet

Georg Henrik von Wright som intellektuell
Red. Johan Strang & Thomas Wallgren

Georg Henrik von Wright hade flera sidor: Han var en internationellt ryktbar filosof i den analytiska skolan och en uppmärksam samtidskritisk essäist. Hans pessimistiska tidsdiagnos och ställningstaganden i aktuella frågor väckte ofta häftig debatt. Hundraårsjubilarer von Wright uppmärksammas nu med en antologi som tar upp de olika sidorna i hans tänkande och spänningen mellan dem. Det är den första boken om von Wright där hans populära skrifter och roll som utomakademisk intellektuell ställs i centrum. Hans tänkande sätts in i sitt sammanhang i nordisk filosofi och samhällsdebatt från 1930-talet och framåt. Essäisten von Wright granskas i relation till sin egen tid och vår. Men även förhållandet till Wittgenstein, som von Wright efterträdde i Cambridge och vars skriftliga kvarlåtenskap han förvaltade, ges ny belysning i boken.

279 s., häftad, illustrerad.
Cirkapris 26 €. ISBN 978-951-583-356-3
Utges i Sverige av Appell Förlag.

ANDERS CHYDENIUS

Religiösa skrifter 1775–1793

Samlade skrifter 5

Utg. Maren Jonasson & Pertti Hyttinen

Anders Chydenius samlade skrifter avslutas nu med den femte delen, *Religiösa skrifter*

1775–1793. Bandet innehåller bl.a. tre långa katekespredikningar, en tidningsdebatt om prästernas predikosätt, anmärkningar till ett omtvistat psalmboksförslag 1792–1793 och ett känsloladdat avrättningstal från 1786. Utgivare är Maren Jonasson och Pertti Hyttinen, bland kommentatorerna finns bl.a. biskop emeritus Erik Vikström och professorerna emeriti Gustav Björkstrand och Bo Lindberg. Det tioåriga forsknings- och utgivningsprojektet är härmed avslutat. Chydenius skrifter görs tillgängliga på nätet på svenska, finska och engelska under 2017.

Utges i samarbete med Edita. 500 s., inbunden, illustrerad. ISBN 978-951-583-241-2
Cirkapris 44 € per band.
Utges i Sverige av Bokförlaget Atlantis.

Historiska och litteraturhistoriska studier 91

Red. Jennica Thylin-Klaus & Martin Welander

Årets HLS spanner över en mängd ämnen, från den litterära modernismen till det spanska inbördeskriget. I artiklarna behandlas också ideologisk litteratur från första världskriget, Hans Ruins essäistik och poetik, censuren på 1700-talet och Gösta Ågrens tidiga lyrik. I boken medverkar elva skribenter: Per Erik Ljung, Kristina Malmio, Anna Möller-Sibeli, Anders Westerlund, Claes Ahlund, Päivi Mehtonen, Alekski Ahtola, Agneta Rahikainen, Pia Maria Ahlbäck, Johan Stén och Krister Nordberg. Boken inleds med Camilla Wides festtal från SLS årshögtid i vilket hon

reflekterar kring språklig variation ur ett jämförande perspektiv.

346 s., häftad, illustrerad. Cirkapris 28 €. ISBN 978-951-583-346-4

GEORG AUGUST WALLIN

Professorsåren i Helsingfors 1850–1852

Skrifter 7

Utg. Kaj Öhrnberg, Patricia Berg & Kira Pihlflyckt

I *Skrifter* ges G. A. Wallins skriftliga kvarlåtenskap ut i sin helhet i textkritisk och kommenterad form. Den sjunde och avslutande delen av Wallins *Skrifter* innehåller material från hans sista år i Helsingfors. Efter hemkomsten från den sju år långa forskningsresan till Mellanöstern utnämndes han till professor i orientalistisk litteratur i januari 1851. Tiden fram till sin död i oktober 1852 tillbringade Wallin med att undervisa vid universitetet och planera en ny forskningsresa till Arabiska halvön. Bandet inkluderar Wallins brev, professorsavhandling och inledningen till en resebeskrivning om hans första resa till Arabiska halvön 1845.

Ca 450 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 44 € per band. ISBN 978-951-583-358-7
Utges i Sverige av Bokförlaget Atlantis.

Hållbar utgivning!

BOEL HACKMAN, CAROLA HERBERTS
& SEBASTIAN KÖHLER

Kommentar till Edith Södergrans Dikter och aforismer. Varia

Edith Södergrans samlade skrifter 3

När Edith Södergran debuterade hösten 1916 var mottagandet blandat. Dikterna representerade något helt nytt och gav upphov till divergerande tolkningar. Sedan dess har Södergrans produktion fortsatt att inspirera och utmana till nya läsningar. Första delen av *Samlade skrifter, Dikter och aforismer*, utkom 1990 och den andra, *Brev*, 1996. Denna tredje del presenterar den nu sekel-långa receptionen i kritik och forskning och synliggör hur tolkningstraditioner bryts mot varandra och frilägger olika betydelseskikt i dikterna. Genom översikterna framträder utvecklingslinjerna i Södergrans författarskap. Här ingår också fullständiga textkritiska kommentarer, som bl.a. visar hur Södergran ändrade i manuskripten. Avsnittet *Varia* omfattar Södergrans översättningar, insändare, några manuskript, och korrespondens som blivit tillgänglig efter 1996.

710 s., inbunden. Cirkapris 48 €. ISBN 978-951-583-357-0

Våren 2017

Språk i prosa och press

Svenskan i Finland – i dag och i går II:1
Red. Marika Tandefelt

Boken handlar om språket i samtida finlandssvensk prosa och press. Under en stor del av 1900-talet har kritiker och läsare reagerat på språket i finlandssvensk skönlitteratur, och ibland har debatten varit hetsig. Det fullständigt korrekta språket i skrift kan inte återge den finländska verkligheten där dialekt, slang, finska och andra språk förekommer sida vid sida med standardspråket. Jakten på finlandismerna i prosan är över, men författarnas medvetna språk- arbete fortgår.

Mediekonsumtionen har stor betydelse för både språket och identiteten. I volymen ingår kapitel om finlandssvenska medier ur olika synvinklar: Hur finlandssvenskarna väljer de medier de vill följa, hur språkarbetet på redaktionerna går till, hur mediespråk-vården är organiserad och hur journalisterna slipar sitt språk. Vilka tidningar har flest finlandismer? Den frågan både ställs och besvaras.

Ca 250 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 32 €, utkommer i februari.
ISBN 978-951-583-362-4

Språk i skola och samhälle

Svenskan i Finland – i dag och i går II:2
Red. Marika Tandefelt

Boken visar hur texter produceras i skolans värld, hos myndigheterna och i företagsmiljö. I skolan är läraren språkmodell och läromedlen har kommit till i samarbete med en språkexpert. Myndigheterna ska informera medborgarna om rättigheter och skyldigheter som bygger på lagar och förordningar. Det är en utmaning att presentera informationen på ett klart och korrekt allmänspråk. Myndigheternas svenska texter är i regel översättningar och ansvaret för att språkversionerna blir likvärdiga vilar på översättaren.

Språkbruket i företagsvärlden styrs av det som är ändamålsenligt ur det enskilda företags synvinkel. Många företag med verksamhet i Finland och Sverige väljer engelska som koncernspråk, men de anställda växlar mellan svenska, engelska och finska beroende på sammanhanget. Företag med kundkontakter i flerspråkiga länder försöker beakta sina kunders modersmål även om det innebär en extra kostnad, men det kräver att kunden är aktiv.

Ca 250 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 32 €, utkommer i februari.
ISBN 978-951-583-363-1

Foto: Einar Sjöblom.

SLS KALENDER 2017

Människor på väg mot något nytt, en nation föds och förändras. "Kläderna, utrustningen, frisyerna, attityderna – allt detta berättar något om tidsandan och nyfikenheten inför framtiden", skriver professor Henrik Meinander i sin introduktionstext till årets kalender.

Barn åker kälke, leker på berg och tittar i skyltfönster. Ungdomar firar valborg, cyklar ut i vida världen eller till grannbyn. Vuxna skidar, solbadar och väntar på bussen. I SLS väggkalender firas hundraåringen Finland genom nedslag i gemensamma stunder åren 1906–1966. Samtliga fotografier är ur SLS arkiv och bilderna är tagna av både proffs- och hobbyfotografer.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Många krokor i långdansen

Finlandssvenska ordspråk och talesätt
Utg. Carola Ekrem

"Var skulle slevnen vara om inte i grytan", "Bättre rätt och slätt än illa krusat", "Tok gjorde som galen bad" och "Där geten är bunden gnagar den". Dessa och närmare 5 000 andra finlandssvenska ordspråk och talesätt hittar du i *Många krokor i långdansen*. Materialet har delats in i ett fyrtiotal olika kategorier som "Vår herre och djävulen", "Snällheten, slöseriet och generositeten", "Bättre si än så" och "Djuren i ordstaven". Läsaren får också veta hur ett visst ordspråk använts på olika orter i Svenskfinland.

Boken bygger på källmaterial ur Svenska litteratursällskapets arkiv, och största delen av talesätten är upptecknade mellan 1880 och 2005. I kommentardelen beskrivs ordspråkens historia ur både finlandssvensk och internationell synvinkel. Utgåvan illustreras med fyndiga teckningar av Bosse Österberg.

Ca 550 s., häftad. Cirkapris 25 €, utkommer i maj.
ISBN 978-951-583-361-7

Föreställda finlandssvenskheter

Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland

Åtta författare med bakgrund i folkloristik, sociologi och geografi undersöker hur det svenska i Finland gestaltas i bl.a. tidningsdebatt, webbdiskussioner och läroböcker i historia. En gemensam utgångspunkt för analysen är det intersektionella perspektivet och förståelsen av makt som en konstruktion där identitetsrelaterade kategorier som kön, klass och etnicitet är av central betydelse. Författarna visar hur debatter som till synes handlar om t.ex. spinnfiske, förbud mot snus eller religiositet i Österbotten, utvecklas till argumentation kring språklig och regional identitet. Debatterna kan också avläsas som ett sätt för finlandssvenskarna att hantera sin minoritetsställning. En av hanteringsstrategierna som identifieras gäller finlandssvenska institutioner som i politiska sammanhang profilerar sig som toleranta för att skapa en positiv bild av sig själva och finlandssvenskarna.

Ca 350 s., häftad. Cirkapris 26 €, utkommer i mars.
ISBN 978-951-583-364-8

Hur Finland blev Finland

PLATS: SLS HUS, RIDDAREGATAN 5, HELSINGFORS

Måndagen den 30 januari kl. 18.00

FRITID I FINLAND

Anne Bergman: Semester och fritid – vilka underbara ord!
Rekreationsbegreppet under 1900-talet

Henrik Meinander: Idrott och identitet. Ett perspektiv på Finlands svenska historia

Måndagen den 13 mars kl. 18.00

LIVET PÅ LANDET

Niklas Huldén: Innovationer som samhällsförändrare på landsbygden

Ann-Catrin Östman: Bondesamhället som importvara

Måndagen den 10 april kl. 18.00

HUR MEDIER OCH URBANISERING FORMAT OSS

Föredragshållarna meddelas senare.

Måndagen den 8 maj kl. 18.00

KVINNOR I FINLAND

Jeanette Björkqvist: Leva eller dö? Om kvinnors kamp för att överleva krig och övergrepp

Den andra föredragshållaren meddelas senare.

Kvällens program i samarbete med Bildningsalliansen r.f., www.kvinnorberattar.fi

Med förbehåll för ändringar

SLS

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

*God jul
och
gott nytt år!*

Svenska litteratursällskapet tackar
alla medlemmar, samarbetspartner
och kunder för det gångna året.
Vi sänder er en varm julhälsning
genom en donation till Finlands
Röda Kors katastroffond.

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

SLS nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår inom SLS – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Brevet är gratis och sänds ut per e-post med några veckors mellanrum. Sänd ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till adressen nyhetsbrev@sls.fi. Din prenumeration bekräftas med ett svarsmeddelande.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sällskapets webbplats www.sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan*, årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 20 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

Beställ *Källan* gratis!

SLS medlems- och informationstidskrift *Källan* utkommer två gånger om året. I varje nummer behandlas ett nytt tema. Du kan beställa hem gratis exemplar av *Källan* eller prenumerera kostnadsfritt på tidskriften. För beställningar, skriv till info@sls.fi eller ring 09 618 777.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

PB 158, 00171 Helsingfors
(besöksadress: Riddaregatan 5, Helsingfors)
Öppet vardagar 9.00–16.00

SLS I VASA

Handelsplanaden 23, 65100 Vasa
Öppet tisdag–torsdag 10.00–16.00

Tfn 09 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi